

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо посилення самостійності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури : Закон України від 08.12.2023 № 3509-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3509-20#Text>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 року № 4651-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
3. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 06.06.2023 року м. Київ. Справа № 461/9707/21. Провадження № 51-3012км22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111431127>.
4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
5. Гришанова Надія. Верховний Суд висловився щодо строку досудового розслідування для кримінальних проступків. *ЛІГА:ЗАКОН – судова практика/стаття*. 2023. URL: <http://surl.li/skycs>.

Семотюк Софія Дмитрівна,

здобувач кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

ПРИНЦИПИ МОРАЛІ В ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВопорушень ЗА УЧАСТЮ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ПОТЕРПІЛОГО

В стародавніх рукописах, що дійшли до наших часів, одним серед відомих висловів римлян є *naturan expelles fursa, tamen usque resurgit* (від *лат.* – жени природу вилами, вона завжди повернеться). Така сентенція для розвитку кримінальних процесуальних відносин може мати своє особливе значення і сьогодні нам не вдасться заплющити очі на ті проблеми, що можуть свідчити про загальну девальвацію моральних цінностей та знецінення ставлення до неповнолітніх. В умовах воєнного конфлікту завжди росте і «внутрішня злочинність», оскільки має для цього більше шансів через зосередження уваги правоохоронних органів на зовнішньому протистоянні.

За даними, що були оприлюднені Директоратом стратегічного планування та європейської інтеграції щодо стану безпекового середовища в Україні «у 2023 році порівняно з попереднім роком відбулося збільшення на 59 % (з 2957 до 4691) вчинених кримінальних правопорушень стосовно неповнолітніх» [1].

Рік тому ми зазначали, що «сьогодення як раз і характеризується підвищеною динамікою та зміною старих форм та методів на абсолютно нові, але, уклінно повертаючись до свого

минулого, варто визнати, що матеріальні блага цивілізацій не зробили щасливою ще жодну із держав, а звичайні людські чесноти та людяність лише підкреслюють відомий вислів, що при згоді – маленькі справи ростуть, а при незгоді – навіть великі справи розпадаються. Отже, на «моральному фронті», як ніколи ще раніше, кожен є воїном. І сьогоднішнє об'єднання зусиль в частині дотримання прав потерпілих дітей в кримінальному провадженні вже завтра матиме плоди смоківниці, під жорсткими листями якої, як відомо, ще й можна мати тінь та прохолоду під час спеки» [2, с. 39].

Як зазначають вчені, «дослідження основних історичних етапів розвитку вітчизняного законодавства дозволило нам підсумувати, що протягом значної кількості століть неповнолітні залишались поза увагою законодавця, у зв'язку із чим називали постійного протиправного впливу як з боку сторонніх осіб, так і від власних батьків. Однак прагнення вдосконалювати правову базу призвело до експериментів з боку тогочасних нормотворців, які довели значимість жертви... для кримінального процесу» [3, с. 21].

Кульмінацією кримінальних процесуальних відносин за участю неповнолітнього потерпілого є його допит.

В монографії М. Поповича та О. Мельник, що присвячена особливостям допиту потерпілих дітей справедливо зазначається, що «з метою уникнення повторної травматизації допит малолітнього або неповнолітнього потерпілого можливий виключно на основі виконання загальних засад кримінального провадження з урахуванням особливостей особистісного та психічного розвитку, емоційного інтелекту дитини» [4, с. 155].

На наш погляд, діяльність слідчого в частині реалізації прав потерпілих дітей повинна відповідати принципу оптимальності – з однієї сторони, та принципу демократизації – з іншої сторони. Зазначені засади пропонуються нами до внесення законодавцем в положення КПК України.

Принцип оптимальності. Слово «оптимальний» означає: «який найбільше відповідає певним вимогам, умовам; найкращий із можливих, найбільш відповідний даному завданню, даним умовам». Водночас термін «оптимальне планування» визначено як «вибір найкращого варіанта плану з багатьох можливих» [5, с. 851].

Таким чином, під час оцінки доказової інформації, а також під час планування процесуальних дій за участю потерпілої дитини слідчий повинен дотримуватися *принципу оптимальності*, що полягатиме в раціональній організації праці, забезпеченні необхідної та достатньої кількості вимог, що висуваються до слідчого щодо плану роботи та кількості запланованих процесуальних дій, в першу чергу, за безпосередньою участю потерпілої дитини (наприклад, мінімізація допитів).

Як зазначає О. Мельник, «перетворення (інтеріоризація) моральних вимог в моральний обов'язок складний процес, що вимагає підсиленої уваги... Під час формування обох видів моралі переконання є підґрунтям будь-якої моралі обов'язку, а переконання та обов'язок взаємопов'язані між собою як загальне та часткове. Водночас у питаннях розслідування кримінальних правопорушень за участю дітей характерною ознакою моральної вимоги є її дитиноцентрованість, що полягає у дотриманні інтересів, дружніх до дитини та встановленні першочерговості виконання завдань кримінального провадження за участю дітей» [6].

Отже, під час реалізації принципу оптимальності у провадженнях за участю потерпілих дітей необхідно обережно обирати шляхи вирішення поставлених в ст. 2 КПК України завдань кримінального процесу.

Водночас ми пропонуємо *принцип демократизації*, що полягатиме у взаємодії (співробітництві) слідчого та потерпілої дитини з урахуванням поваги до суверенітету особистості потерпілого та розуміння його запитів та інтересів. Так, відповідно до тлумачного словника «демократизація» означає «запровадження демократичних принципів...перебудова на демократичних засадах; наближення до демократизму», а «демократизм» – це «визнання і здійснення демократії; народність, *простота*» [5, с. 283]. Іншими словами, вимога демократизації прав потерпілої дитини і означатиме збереження її прав з урахуванням інтересів, дружніх до дитини, про які безпосередньо згадується в низці багатьох міжнародних документів по захисту прав дітей.

Запропоновані наукові гіпотези є вступними для спонукання про подальших роздумів про мораль обов'язку слідчого у кримінальних провадженнях за участю потерпілих неповнолітніх.

Список використаних джерел

1. Інформаційно-аналітичні матеріали щодо стану безпекового середовища в Україні у 2023 році / Ситуаційний центр МВС України; Директорат стратегічного планування та євроатлантичної інтеграції. Київ, 2023. 22 с.

2. Віснич С.Д., Моральна діяльність під час досудового розслідування за участю неповнолітнього потерпілого. *Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку*: матеріали міжвідомчої наук.-практ. конф. (Київ, 28 квіт. 2023 р.). Київ, 2023. С. 37–40.

3. Назимко Є.С. Ювенальна віктимологія: теоретико-правова модель: монографія / Є.С. Назимко, М.С. Андріяшевська, Т.І. Тіточка. Запоріжжя: Гельветика, 2021. 208 с.

4. Допит малолітнього або неповнолітнього потерпілого: монографія / Попович М.В. Мельник О.В. Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. 184 с.

5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. І голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. 1736 с.

6. Мельник О.В. Розслідування кримінальних проваджень за участю неповнолітніх потерпілих: нарис про мораль обов'язку та мораль переконання. *Право і суспільство*. 2024. № 1. С. 235–242.

7. Конвенція ООН про права дитини: прийнята 20 листоп. 1989 р. ; ратифікована постановою Верховної Ради України від 27 лют. 1991 р. № 789-ХІІ. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.

Соловійв Едуард Петрович,

заступник начальника Головного управління
Національної поліції в Миколаївській
області – начальник слідчого управління

ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ДІЯЛЬНОСТІ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ

В умовах сьогодення небанківський фінансовий сектор формують страхові компанії, кредитні спілки, фінансові компанії та ломбарди, значно менший за обсягом активів ніж банківський. Крім згаданих фінансових установ, фінансові послуги також надають юридичні особи – лізингодавці, що не є фінансовими установами. Досвід розвинених країн свідчить, що при ефективному функціонуванні небанківських фінансових інститутів досягається значний економічний ефект, що проявляється у спроможності ефективно впливати на зростання обсягів інвестиційних ресурсів в економіці країни, задовольняючи потреби економічних суб'єктів у необхідному капіталі. Даний напрямок є особливо актуальним для України в сучасних умовах становлення інвестиційно–інноваційної моделі розвитку національної економіки та її фінансової системи [1].

Однак, на ринку фінансових послуг функціонують небанківські фінансові установи (НФУ), діяльність яких не відповідає ліцензійним вимогам, загостренню ситуації також сприяє нерозвинута система державного регулювання і контролю, правова розбалансованість учасників фінансового ринку та інші об'єктивні чинники. Більше того, з 1 січня 2024 року вступив в дію закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» [2] й встановив чіткі вимоги до роботи фінансових установ, а воєнні дії негативно вплинули на терміни та якість звітування, сприяли вчиненню кримінальних правопорушень, зокрема НФУ активно використовуються для легалізації, конвертації грошових коштів, приховування незаконної господарської діяльності тощо.

Критеріями класифікації типових слідчих ситуацій, С. С. Чернявським обрано: обсяг та характер початкових даних, якими володіє слідчий на момент внесення відомостей до Єдиного реєстру